

## A VÁRSZOKNYA ALATT.

A király udvaráról, a palotából több út vezetett lefelé, a Tabánba, a Vízivárosba. Egy olyan is, amelyen át – ahogy a színházi átjárón – aligha nyílt volna módja az Ördöglovasnak nyeregben alászállnia. De lehet, hogy csak nem jutott eszébe (az idő tájt már nem ilyenmin járt az esze szegénynek). Csigalépcső épült fentről, egy időben a Váralagúttal, annak déli faláig, járószintjéig.

A komfortra gondolt Clark Ádám, amikor 1853 és 1857 között ilyennek tervezte s kivitelezette ezt a nevével a Lánchídnál ritkábban összekapcsolt alkotását. Ha netán esni kezdene az eső vagy a hó, szélvihar támadna, esetleg más isten csapása sújtana le a fent sétálókra, gyorsan és védve juthatnak le odafentről. Egy másik kényelmet szolgáló ötlete ugyancsak megvalósult az angolból magyarrá lett derék férfiúnak. A budai alagút északi oldalán, az átjáró keleti végénél alakíttatta ki a hídmaster lakását. Erkéllyel.

A lakás megvan még. Ez a nyugalmat, békét árasztó épületelem ugyancsak. A halál előszobája mostanra, s nem jut senkinek eszébe, hogy kiüljön ide, élvezni a pihenés perceit, no pláne, óráit.

A „budai hegypálya” a Legnagyobb Magyar fiának, Széchenyi Ödönnek (az első konstantinápolyi tűzoltóparancsnoknak) az ötlete volt. 1870-ben avatták – csak Lyonban volt addig hasonló Európában. Népszerűnek bizonyult az ötlet, a megnyitása utáni esztendőben másfél millióan(!) élvezték az utazással párban kínált panorámát. Pályája 95 méter hosszú, kocsinként (két kabinja van) 24 vendéget szállít. Gőzgép hajtja, közel hatvan méter szintkülönbséget győz le (a lejtő szöge 31,75 fok).

Átlapozva a budavári sikló (ma ez a hivatalos elnevezése) történetét – ezen belül 1945-től 1986-ig tartott a negyvenévnnyi szünet –, historiájának csak arra a mozzanatára vessünk még egy futó pillantást, amely megkoronázta legújabb korát. Bőven a rendszerváltás után, 2009 tavaszán sikerült pontot tenni a teljes rekonstrukció végére. Megtörtént két kocsija korhű

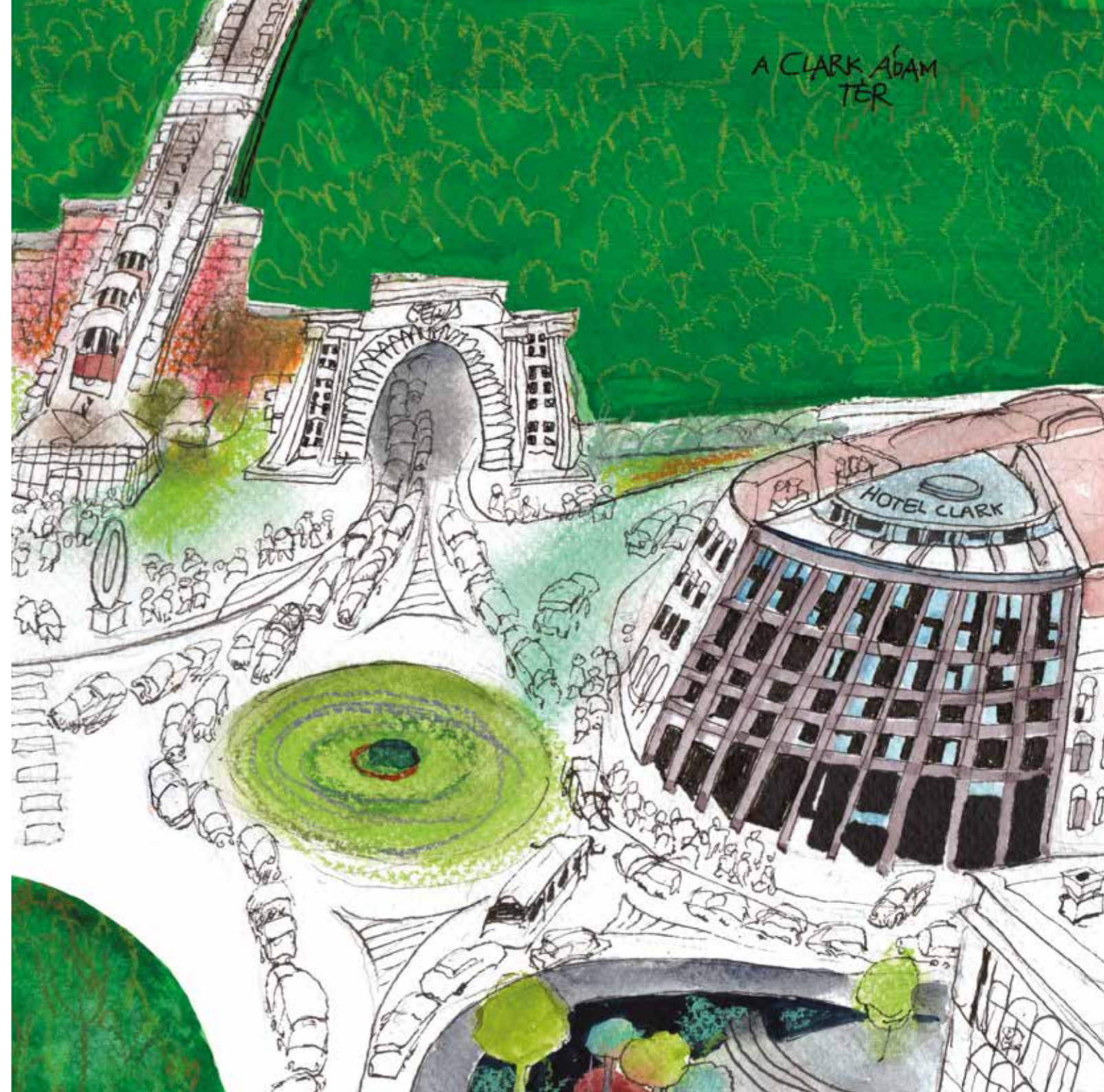
felújítása. Az északi pályán a Margit, a délin a Gellért győzi le a tekintélyes szintkülönbséget, természetesen nem gőz-, hanem villanyerővel.

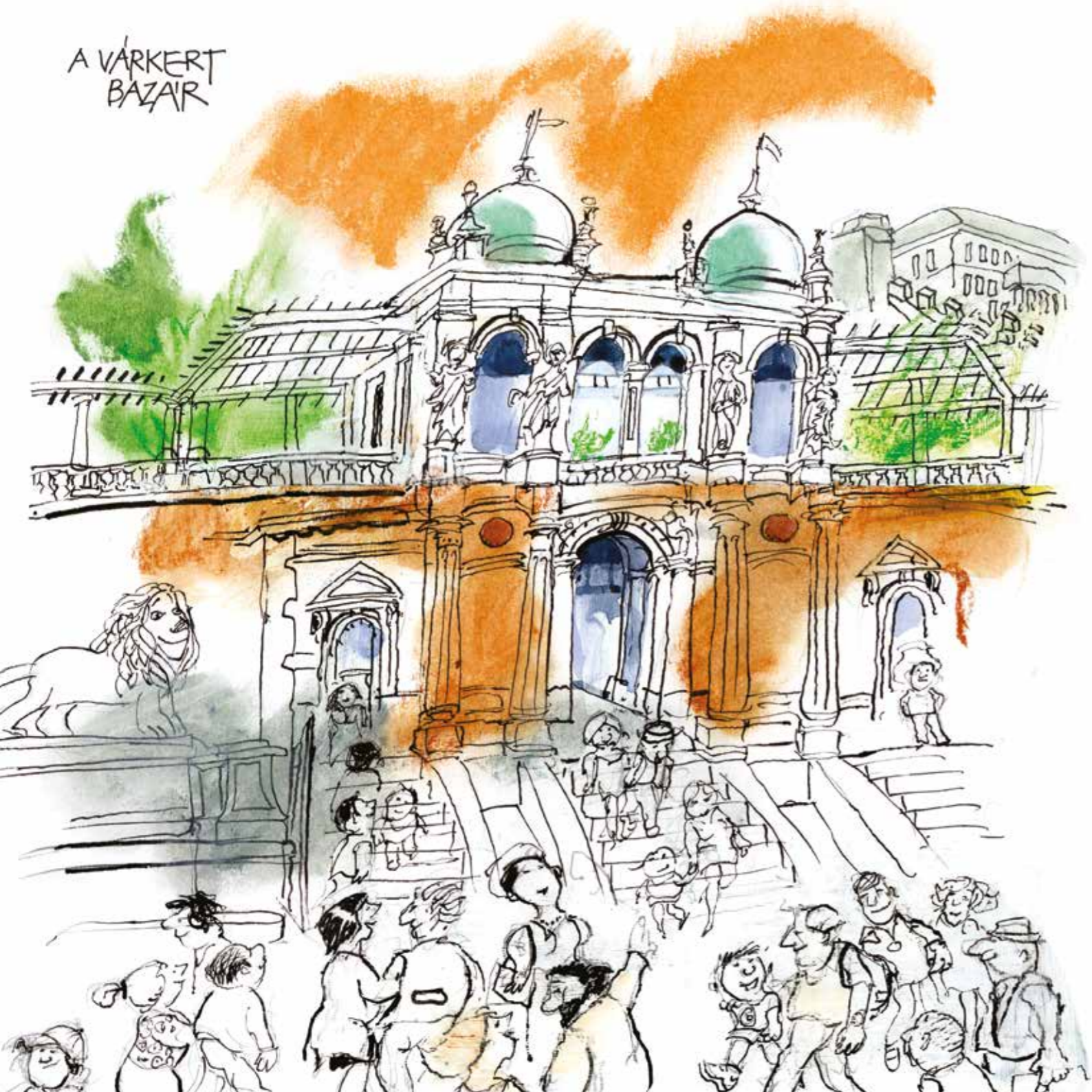
Idelent, a Clark Ádám téren – most nem a Lánchíd, nem Pest felé fordulunk (bár Széchenyi hídját is 1988-ra újították fel, azaz annak az időszaknak a hajnalán, amelynek kezdetétől vesszük most számba Budapest város arcvonásainak változásait) – nem azt a romos-üres teret látjuk újabban a Fő utca és a Hunyadi János út találkozásánál, amit a háború után, hét évtized alatt megszoktunk. Ház áll ott, kortárs szálloda. A Hotel Clark diszkréten eredeti épülete nem tesz erős kísérletet arra, hogy belesimuljon a 19. századi városképbe.

Igaz, az egykor jellemzően neoreneszánsz környezet elemei közül mára csupán egyetlen épület élte túl a bombák történelmét, a szintén a közelmúltban helyrehozott – 2008-ban adták át új tulajdonosának –, a Fő utca másik sarkán álló Lánchíd-palota. Az első pest-budai Duna-hidat üzemeltető Lánchíd Társaság székházaként épült, Ybl Miklós tervezte, 1869-ben adták át. Árva tanúja a hídfő eredeti építészeti karakterének.

Az új hotel igazi huszonegyedik századi épület. Az építészkritikus, Bojár Iván András modern klasszicista (fából vaskarika?) háznak minősíti. Lehet ebben talán némi háritó-békítő gesztus, az elutasítás ostyába csomagolása. Akik Budapesten a város egyetlen igazán impozáns építési korszakának (az 1880-as évektől az első világháborúig terjedő időszak) produkcióin szocializálódtunk, s tanultuk meg, mi a szép, nem szoktunk hozzá, mint más nagyvárosai a világnak, Európának, hogy épületekben is megjelenjen a másság. Új stílusok követőinek házai, a klasszicizmus, a barokk, a historizmus, eklekticizmus, a szecesszió, a Bauhaus után. Sok évtizeden át az elkoptatott tizenkilencedik-huszedik századi lelakott maradék meg a szocreál, a lakótelepi tömeggyártott modernizmus rajzolta körénk a panorámát. S most Mozart vagy Sztravinszkij, esetleg Bartók dallamaival a fülünkben, harsog-koppan dallamaival Kurtág vagy Eötvös Péter.

A szállodát az az Ausztráliában született, családjával Pesten letelepedett Anthony Gall tervezte, akit az építészettörténet kérdései iránt érdeklődők jól ismernek (mint a modern stílusoktól határozottan távol álló Koós Károly monográfusát). A tájba – s most a városi tájba – illesztés leckéjét végül is megoldotta a budai hídfő terénél. Bojár leírásában: „markáns függőleges és vízszintes hangsúlyok alkotta rácsszerű megastruktúrát hozott létre, amelyet





az erőteljes fény-árnyék hatásokkal játszó részletek, a váltakozó mélységű nyílások a Fő utca irányából az alagút felé észrevétlenül sodródó dinamikával, étellel telítenek.”

Meg kell tanulnunk, hogy a világ építésze nem állt meg hatvan-hetven évre, másolva azt, ami addig volt. A Hotel Clark Budapest idegen s szokatlan. Miért lenne baj? S a szobák ablakain át mellé igazodik – s szegődik mellénk – az épített történelem kiegyensúlyozott látványa.

Kár, hogy csak felnőttek élvezhetik. Üzletvezetési, üzletpolitikai megfontolásból tizennyolc éven aluliak nem kaphatnak itt szobát.

A millennium évköréhez érve derült ki végérvényesen, hogy a Várkert bazár – 1875 és 1883 között épült neoreneszánsz stílusban, Ybl Miklós terve nyomán –, ez a Várhegy keleti szoknyája palota alatti határvonalát s a Várkertet lezáró építmény, igazából semmire se használható.

Azok az elképzelések, hogy valami bérbevételt is hozhat Budapestnek az eredetileg negyvenhat kis, az építmény keleti homlokzata mögött sorakozó üzlet, hamar megghiúsultak. Mert noha a pesti korzó nyüzsgő, eleven hangulatát szerették volna a kor városfejlesztői áthozni itt Budára, tehettek, amit akartak, a jobb parton százötven év is kevés volt ahhoz, hogy ilyesfajta, spontán városhasználati divat kialakulhasson.

A bazárnak szánt helyiségeket az 1900-as évek elejétől műtermekként kezdték kiadni, olyan művészeknek, akik rászorultak a főváros támogatására, s mert ennél több nem jutott nekik. 1923-ra több mint egy évtizedes ez a gyakorlat, s akkorra mindenki számára kiderült – olvasom az *Uj Nemzedékben* –, hogy ezeket a komfort nélküli kicsiny helyiségeket a szobrászok, a festők nem szívesen használják munkahelyként. Mert fentről betör a lejtőn érkező víz – bár kiszámolták akkorra néhány esztendeje, hogy elég volna 50 ezer koronáért kijavítani a földém felett az elvezetőcsatornát –, de beszivárog a helyiségek nyugati falán is. Salétrom, nyirkosság, sorra megbetegszenek, akik itt dolgoznak. Nem akárkik. Akkor például éppen Damkó József, Istók János, Markup Béla vagy a festő, Deák Ébner.

A vizet egyébként – ha nem a falból jön – erősen hiányolják. A Dunáról kell hozniuk. A helyiségekbe nem vezetnek vezetékek. Fűteni sem lehet. Legfeljebb amolyan kis Jancsi-kályhával. A füstcsöveket persze csak a „sétány” felé lehet kivezetni. (Nagyobb dicsőségére a budai korzónak.)

Róth Alajoshoz – a király 1907-ben nevezte ki várkapitánynak a Nagyszombaton született, a bécsi műegyetemen tanult, bécsi udvari építészeti főfelügyelőt – fordulnak panaszukkal